

ZEMPLÉNI FÁKLYA

A FAY ANDRÁS TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

TARTALOM:

MARTON LÁSZLÓ: AZ ÉSZAKKELETI KÁRPATOK KATONAI JELENTŐSÉGE.

ZOMBORY ANDOR: FAY ANDRÁS KORÁNAK HUMORA.

DRAGORITS EUGÉNIA: LÁZÁLOM. (VERS.)

NOVAK SÁNOR: SZEPSEGET BÁMULOM. (VERS.)

FARKAS DEZSŐ: FÉNYFORRÁSOK, ERŐPONTOK, TRAGÉDIÁK.

DIENES ADORJÁN: BESZÉL A NAGYKÖVESDI ROMVAR. (VERS.)

MARIASSYNNÉ SZEMERE KATINKA: AZ ÉLET SZIMFÓNIAJA.
(ELBESZÉLÉS.)

GÁL FERENC: ADALÉKOK A NÉPI IRODALOMHOZ.

FARKAS ANDOR: RAJNA EMLÉKE. (VERS.)

ALMÁSY GYÖRGY: FAY ANDRÁS ÉS A NEMZETNEVELÉS.

FIGYELŐ. — MAGUNKRÓL ÉS EMLÉKEINKRŐL. —

A FAY ANDRÁS TÁRSASÁG ÉLETE.

III. ÉVF. 1. SZÁM. SZERENCSE, 1943. OKTÓBER-NOVEMBER HÓ

Marton László
a Fáy András Társaság főtitkára

Az Északkeleti Kárpátok katonai jelentősége

Irta: Marton László

Az első világháború előtt egy hónappal jelent meg a svéd *Kjellén* könyve („Die Grossmächte der Gegenwart”), mely az államok nemzeti törekvéseit földrajzi adottságokra vezeti vissza; az állam is élő organizmus, mely egy meghatározott talajból nő ki, ehhez kapcsolódik. Kjellén megállapításait nemcsak a világháború, hanem az utána eltelt évtizedek is igazolták.

Magyarország „földrajzi és gazdasági egysége” közismert; egyöntetűen ezt vallják az elfogulatlan külföldi tudósok is. A Közép-Duna hármás medencéjét — mint képet a keret — a Kárpátok tömör, erős lánchegysége veszi körül. Ebbe a természetes tájegységbe nőtt bele a magyarság; a földnek és népnek ezeréves együttéléséből s kölcsönhatásából született meg a magyar állam, melyről valóban elmondhatjuk, hogy „élő organizmus”. A megelőző kísérletek után a magyarság volt az első nép, mely felismerte, hogy az iltleni államalkotásnak tartósságát és biztonságérzetét csak a Kárpátok körláncá adhatja meg. Sőt meghatározza „nemzeti törekvéseinket” is; például a Kárpátokon túli foglalásaink: a melléktartományok nem bizonyultak állandóknak, s a történelem folyamán lehulltak a magyar állam szilárd tömbjéről. Viszont a magyar medencerendszer sem életképes a peremvidékek nélkül; katonailag nem védhető, gazdaságilag erőtlen.

Katonai szempontból nagy fontossága van annak, hogy az országhatár természetes vonalakon, főként hegyvidéken haladjon. Olyan hegyvidéken, mely akadályozza a közlekedést; széles, erdős, lakatlan vagy gyéren lakott terület, hogy a támadó ellenségnek minél kevesebb ellátást nyújthasson. Az ilyen határövezet meglepő támadással szemben már egymagában is védelmet jelent, a további harc folyamán pedig aránylag kisebb erővel védhető. Teljes mértékben érvényesült ez az elv az Árpádok honvédelmi rendszerében is: az országhatár mögött széles, néptelen területek, az ú. n. *gyepük* húzódtak. Az ezeréves kárpáti határunk minden tekintetben megfelelt a „jó határ” követelményeinek.

Kelet és Nyugat összekötő hídja a Dunavölgye, s ennek a híd-

fője pedig a Kárpátok bástyája. Nemcsak magyar, hanem európai érdek is, hogy ez a *jelentékeny stratégiai gát* a magyarság birtokában legyen. Franciaország, Anglia és Amerika Trianonban a pánszlávizmusnak ajándékozták, ami Nyugat-Európa szeptontjából is nagy veszélyt rejtett magában. Azóta, amint tudjuk, e tekintetben nagy változás történt: 1938 őszén megindult a történelmi igazságszolgáltatás folyamata.

Ha egy pillantást vetünk Magyarországon hegy- és vízrajzi térképére, mindjárt feltűnik, hogy a Kárpátok vonulata *északkeletről összeszűkül*: ez a része a legkeskenyebb és legalacsonyabb. A síkság felnyúlik a hegyek alá, ez a Nagy Alföldnek a legészakibb része. Például a Duklai-hágó felől támadó ellenség a zempléni Varannó és Homonna helységeknek már a síkságra ér. A Kárpátok koszorúja Mezőlaborc—Homonna irányában a legkeskenyebb. Ha itt arcvonalunkat áttöri az ellenség (amihez például 1915 tavaszán igen közel álltak az oroszok), akkor szabad az út Budapest felé.

Az Északkeleti Kárpátok vonulatai közül a külső, az ú. n. *homokkő-övezet* szabályos hegység. Ezen belül helyezkedik el az Alföldet szegélyező s azzal hirtelen érintkező *vulkánsor*, az ú. n. Viharlát-Gutin hegység, mely a homokkő-vonulatról lefutó folyókat egyes kapukon bocsátja be az Alföldre. A mészkő- és a kristályos-zóna csak itt-ott bukkan elő s alig vehető észre.

Nézzük a *közlekedési vonalakat*, amelyeknek a hegyi harcokban igen nagy fontosságuk van. A kárpáti homokkő-övezet a Dunajec és Oslawa folyók között — a Középső Beszkidék — mintegy 55 kilométer széles és 125 kilométer hosszú hegyvidék, mely a legalacsonyabb és legjárhatóbb szakasza a Kárpátok ívetének; számos hágó (s nem szoros!) vezet rajta keresztül. A hágók magasságuk ellenére is könnyen járhatók. Erre a részre esik az első világháborúból ismert s hadműveleti szempontból oly jelentős *Duklai-horpadás*, mely a *Lupkovi-hágótól* (685 m) nyugatra a *Tylici-nyeregig* (688 m) terjed; legmélyebb része a *Duklai-hágó* (502 m). Ezen a szakaszon kevés az 7000 m-en felüli pont; a horpadás átlagos magassága 600 m. körül van, s tíz jó út és két vasútvonal vezetett át rajta a világháborúi dején.

Az Északkeleti Kárpátok a Lupkovi-hágótól délkelet felé egyre magasodnak, meredekebbek és kevésbé járhatók lesznek. Az átjárók közül a legfontosabbak az *Uzsoki-hágó* (889 m), a *Vereckei-hágó* (841 m) és a *Tatár-hágó* (931 m).

A hágók környékének homokkő talaját fenyőerdők borítják, amelyek télen — a nagy havazás miatt — szinte járhatatlanok.

A sziklás vulkánok tetején nincs erdő.

Az út- és terepviszonyok szempontjából az is fontos, hogy az Északkeleti Kárpátok vidéke hazánk legcsapadékosabb területe. Jellemző reá a folyók állandó vízjárása és vízbősége.

Az itt eredő folyók (Tapoly-Ondava, Laborc, Ung, Latorca stb.) széles völgyekben folynak az alföldi síkság felé. Mivel a Kárpátok gerince ezen a részen egyben vízválasztó lévén, a túlsó oldalon — Galiciában — eredő folyók a Visztula, illetőleg a Dnyeszter vízgyűjtő területéhez tartoznak. A közlekedés szempontjából fontos tudnunk, hogy e folyók mentén — s a hegygerincen átvezető hágókon — a magyarországi folyóvölgyekbe juthatunk. Így tehát adva vannak az előnyomulásnak azok a vonalai, melyek a Kárpátokon keresztül a Nagy Magyar Alföldre vezetnek. Az úthálózat, természetesen, már a legrégibb időkben is az alföldi síkságra nyíló völgyeket követte.

A *kárpáti terep* erősen tagolt, a nagy erők érvényesülését általában nem engedi meg. A nagyobb hadműveletek a főközlekedési vonalakra támaszkodnak. Az uralgó pontok birtoklása miatt a támadások gyakran a gerinc mentén vezetendők, kedvező feltételek mellett azonban a völgyeken és szorosokon át is vezethetők.

A *hegyi háború* természetében rejlik, hogy a támadást gyakran csak archán lehet végrehajtani, ez pedig súlyos áldozatot követel. Megkerülési és átkarolási mozdulatok (elölások, csoportosítások) a terepnehézségek miatt sok időt vesznek igénybe; főként akkor lehetségesek, ha összekötő völgyek, útvonalak és folyammedrek állnak rendelkezésre.

Összekötő közlekedési vonalak a Kárpátok gerincétől beljebb eső területeken kínálóznak, s ezért is vontuk hátrább az első világháború alatt véderőinket. A hegyi terephez alkalmazkodó hadvezetés és katonáink páratlan vitézsége örölte fel a támadó orosz tömegeket („mozgékony védelem“).

A nagy kelet-európai síkság felől tehát az Északkeleti Kárpátok hágóin vezet a legrövidebb út a magyar medencébe. Ez a Kárpátok *legexponáltabb része*: a népvándorlás és a későbbi keleti betörések (bessenyők, kunok, tatárok) hadiútja. A vereckei-hágón jött be Árpád a honfoglaló magyarság zömével. Itt tört be 1241. március 12-én Batu a mongol fősereggel, s felderítő lovasai három nap mul-

va már Hatvan környékén jártak. Mind a honfoglalás, mind a mongol támadás nem tervszerűtlen vállalkozás volt, hanem előzetes felderítésre támaszkodó, átgondolt és kifogástalanul végrehajtott hadművelet. Mindkét esetben a hadak útjába esett nagymultú vidékünk is: a honfoglaló magyarság s 1241-ben a mongol sereg Zemplén földjén robajlott végig.

A Duklai-hágón keresztül vonult fel 1849-ben a cári segítő haderő egy része. 1914—15-ben az Északkeleti Kárpátokra zúdultak az orosz tömegtámadások, — s hogy a jelenre térjünk — 1941 nyarán innen indultak el honvédségünk dicső csapatai.

Fáy András korának humora

Irta: Zombory Andor

A „sztárrendszer“ úgylátszik éppolyan betegsége volt a magyar biedermeier korának, mint a mostani időknek. Tessék csak elolvasni a *Vas Gereben* szerkesztésében megjelenő „*Kétgarasos Ujság*“ 1859. évfolyam 9-ik számát, melyben a kiváló író a következőket közli:

A Nemzeti Színház énekesnője „Ellingerné oly nagy fizetést kívánt, hogy miatta az egész személyzet fizetését redukálták“. Ez nagy visszatetszést szült s „Egressy, Szigeti uraimékat eleresztette az választmány az nagy világba, mert Ellingerné asszonyságnak fizetése nem tellett volna ki máskép. Eután tehát nem látjuk Bánk lánt, Grittit, Garát; nem látjuk az „kísértetben“ az csizmadiát, nem látjuk Kányai uramat „az vén bakkancsost“ és még vagy 50 más alakot, azokból a húsból-vérből csöppent magyarokat, kiknek látása annyiszor megvigasztalt bennünket.“

„Elmehettetek édes atyámfiai, mert Ellingerné asszonynak 3000 forinttal kell több, mert olcsóbbért nem akar *magyarul* énekelni.“

„Óh pedig de szép ez a *magyar* nyelv, mikor a tisztelt Asszonyság éneklí! Nagyobb igazság okáért le írok néhány sort:

— *Madsárog tisse neszzeti*
Lécs itfeszelve eheli,
Lás nelve csesze telme ti
Es telje mexli vedremedrel.“

„A ki nem értené a fenti szép *magyar* nyelvet, annak lefordítjuk:

Magyarok dicső nemzete
Légy üdvözölve e helyen,
Lás nyelved győzedelmét itt
És teljen meg szíved örömmel.

Ezért kellett elmenni a derék diátristáknak.“

•

Az 1848—49-iki szabadságharcra következő önkényuralom idejében, a magyar szótúl zengő vidéket valósággal ellepte a német és

cseh pojacák siserahada. A színmagyar alföldi városokban német deklamáció hangzott fel: Szegeden német színház játszott és német újságot olvastak (!) A „Hölgyfutár“ 1850. január 7-iki száma aztán magyaros felbuzdulással meg is bélyegzi ezt a cudar állapotot:

— „Szegeden német színésztársaság működik és egy bécsi német lapból 50 példány kelt el (nagy példányszám volt ez akkor! Szerk.), míg magyar újságot alig láthatni. Szegeden sok szappant főznek érdemes polgártársaink, de mégsem annyit, hogy ezt a szégyent magukról lemoshatnák.“

*

Az 1825-iki országgyűlésen Szentkirályi ítélőmester, a rendek táblájától a főrendekhez üzenetet hozott át. Illyésházy nádor látván a *terjedelmes* üzenetet, megjegyezte:

— Be hosszú nunciumot írt ítélőmester Úr!

Szentkirályi így válaszolt:

— Bocssásson meg Excellenciád, virradatig kártyáztunk, nem értem rá *rövidebbet* írni.

*

Az 1848—49-iki szabadságharc leveretése után nagyon siralmasan állott a Nemzeti Színház. Az értékes tagok nagy része elszéledt; ki erdőkben, pusztákban, ingoványok járhatatlan sűrűjében bújt meg, ki idegen föld messzeségeiben rejtőzködött. Ez utóbbiak közé tartozott *Egressy Gábor* is, ki nagyon hiányzott a közönségnek. Ennek ad hangot Nagy Ignác lapja egyik számában:

— „Egressy Gábor legújabb hírek szerint Törökországban van s e veszteség a színházra nézve igen nagy csapás. Miért is lett kormánybiztos? Hiszen azt minden faluházánál lehetett volna kapni, de *művészt* — nem! Mert jól mondta egy francia király, hogy minden művészből csinálhatok grófot vagy herceget, de száz hercegből se egy művészt!“

*

Nem éppen magyar vonatkozású (vagy talán nagyon is az — sőt aktuális) Mária Terézia királynő levele, melyet Lengyelország felosztása tárgyában küldött Erzsébet orosz cárnőnek:

— „Ich verbleibe Ihre güntle Schwester und zeitlebens allerhöste Freyendinn, aber mit meinem Willen, niemals Nachbarin. Maria Terezia.“ (A mi jó magyarul azt jelenti: Maradok az ön leg-

szívélyesebb nővére s életem végéig legjobb barátnője, *de az én akaratomból — soha szomszédnője.* Mária Terézia.)

II. József császár azt kérdezte egy alkalommal gróf Esterházy Károly egri püspöktől: — Mennyibe kerülhetett a líceum felépítése? Esterházy azt válaszolta: — Ki van fizetve.

Ugyanekkor hangzott el a következő kérdés is:

— Miért van az ön címerében griffmadár, hol teremnek ezek a furcsa madarak?

Esterházy meghajolva, mosolyogva válaszolta:

— Felséges Uram! Ott, ahol a kétfejű sasok!

Lázálom

1.

*Mint szomorú álomban, láttam
két kunyhót. Majdnem egyezőt.
Két fájdalmas hang szállt utánam
és betöltötte a mezőt.*

*A háború ríkatta őket,
midőn örült máglyát rakott
és öléből a régi völgynek
apát, fiút elragadott.*

*Tél volt. Kegyetlen, hófehér tél.
— Mikor a szív aggódva ver
és messze-messze ég a harctér
s a sebesült sárgán hever.*

*Esett a hó, puhán, fehéren
s a fákon vattásan megült.
A metsző szél felbúgva mélyen
az ajtósarkon hegedült.*

*A kémények nem füstölögtek
s egy varjúraj lármát csapott
leple alatt fanyar ködöknek;
— mert érezte a vérszagot.*

*Tűzhely mellett, vöröslő fényben,
(a rözse roppant, puskamód)
— két anya állt, sápadt fehéren
s messzi harctérről álmodott.*

*Szívük jeges gondokba fagyva.
— S mitől az arc úgy földerül:
hálás két kéz nem simogatta . . .
A lelkiük némán sírt belül . . .*

Sóhajuk szállt, remegve, lágyan.
Kezükben levél remegett.
— És ezalatt, véres csatákban
őértük harcolt a gyerek!

A két asszony az égre nézett.
Tekintetükben száz ima.
„Én gyermekem!“ — sírta a német.
„Fiam!“ — súgta a francia.

2.

. . . És azután, ott kinn, a vészben
a vér, az átok mezején,
a küzdelemben, szenvedésben
két gyenge hang röppent felém.

Tél volt. Az este már leszállott.
Az ágyútűz elcsendesült.
És amerre a szem csak látott:
halott, haldokló, sebesült.

A hó szitált itt is, fehéren
a sápadt homlokok felett.
És szállt a jaj, elnyujtva, mélyen
s szárnyukra kapták a szelek.

. . . Már haldoklottak egymás mellett.
A vérük csorgott . . . Mennyi vér!
Fenn lármás hollóraj kerengett
s fehér volt minden . . . Hófehér.

A hegyszorosban haldokoltak.
Az óra szállt tovább . . ., tovább . . .
— Ők nézték a megbékélt holtak
s a hordágyak hosszú sorát.

*S a Mult karjába vette lágyan
a két fiatal szenvedőt.
Arcok tüntek fel a homályban
s egy percre hazatértek ők.*

*Szent pillanat volt. A halálnak
hajója értük kikötött . . .
S ekkor a két ajak, a fáradt, —
gyermekszavakat gügyögött . . .*

*Megtört szemük távolba nézett.
— Két faj haldokló fia!
— „Édesanyám!” — sírta a német,
— „Anyám!” — súgta a francia.*

Eugène Manuel után franciából fordította:

Dragorits Eugénia.

Szépségedet bámulom

— Burnet Róbert után angolból —

*Szépségedet bámulom én,
De fáj is az nekem.
Ha bírni téged nincs remény,
Minden reménytelen.*

*Köze edben óh adj vigaszt,
Hogy majd enyém leszel,
Mert bűn, ha elkárhozni hagyysz,
Az éghez ily közel.*

Novák Sándor.

JEGYZET: Eugène Manuel Párisban, 1823-ban született. Művei: Pages intimes (Bizalmas lapok), Poèmes populaires (Népköltemények) és Pendant la guerre (Harcban). Ez a költeménye a német—francia háború alatt született és talán soha nem kelthet nagyobb visszhangot a szívekben, mint éppen most, amikor annyi édesanya gondol féltő szívvel katonafiára. S a Vég előtt minden ellenségeskedés elsímul, a katonákból újra gyermekek lesznek, akik utoljára az édesanyjuk nevét sóhajtják s azzal alusznak el, mindörökre.

Fényforrások, erőpontok, tragédiák

— Emlékezés szilvásujfalusi Ujfalussy Imrére —

Irta: Farkas Dezső

Káprázatos az emberiség életútja, csodálatosak az emelkedések és a zuhanások. Azt hiszem, a természet világában lejátszódó orkánok, vulkanikus kitörések, pusztító özönvizek, szökőárok, csak parányi jelenségek azokhoz a kirobbanásokhoz, véres vajudásokhoz képest, amelyek az úgynevezett igazságkeresés, életszínvonalfejlesztés munkájában sorakoznak fel. A most tomboló világháború a legirtóztatóbban szemlélteti ezt az igazságot. Nem csoda, ha az emberiség jobbjai — a választottak — keresik a bajok megszüntetése céljából a fényforrásokat, az erőpontokat, hogy valami megingathatatlenn alapot teremtsenek a biztos jó megépítése számára.

A Fáy András Társaság, illetve annak munkája, úgy vélem, többek közt szintén ilyen fényforrás-, erőpont-keresés akar lenni. Fáy András élete maga olyan tiszta, fénygazdag, hogy aki mélyen beletekint, nemes indításokat nyerhet. Hálaadással állapíthatjuk meg, hogy a karcsú Zemplén, az Alföldtől fel a Kárpátokig aránylag nagyon gazdag az olyan fényforrásokban, melyek segítségével a nemzeti élet erőpontjait megépíthetjük. Fáyn kívül csak egy pár káprázatos fényű forrásra mutatunk rá, amelyek Borsitól Rodostóig, Monoktól Turinig, Széphalomtól Kufsteinig haladva tették meg a golgotai utat, bontották ki a legragyogóbb életcél lobogóit. Örömrünkben és büszkeségünkben leborulunk az élet örökkévaló Királya előtt és boldogan szívjuk magunkba az élet harcához szükséges lelkitüzet.

Ezek eleddig az igazságkeresés golgotai útját szemléltetik, amelyre feltámad a diadalmas élet, és azok nevét is fenntartják, akik ezeket az utakat járták. Ám vannak olyan tragédiáink is, amelyeknek hősei a feledés szakadékába hulltak, s legfeljebb a történelmi kutatók asztalának fiókjában vagy tudományos gyűjteményekben érik el harcuk bérét.

Ilyen tragikusunk minden valószínűség szerint a Zemplénből származott szilvásujfalusi *Ujfalussy* Imre, akiről egyik történetkutatónk Anderkó névvel emlékezik meg. Nem nyomoztam az élete

után, csak olvasmányaim révén tudok róla annyit, hogy 1576 előtt is már a sárospataki iskolában tanulgatott, s így kézenfekvő annak elfogadhatása, hogy a varannói járáshoz tartozó Alsóhrabóc kis tót községben láthatott napvilágot, hol még az elmúlt században is 4—5 Ujfalussy-porta szerénykedett.* De ez nem fontos. Annyi bizonyos, hogy azok is, ő is szilvásujfalusi nemesi előnévvel bírtak. Tanult aztán Heidelbergben és más külföldi iskolákban is, később nagykőrösi iskolaigazgató, majd Debrecenben a bölcsészet professzora, amennyiben tanulmányútjain elfogadta a reformáció ösztönzéseit; nagyváradi pap, sőt esperes, életkutatója szerint independens eszmékért harcol, egy másik egyházi író kifejezése szerint a világi elemnek az egyház kormányzásába való bekapcsolását követeli az egyetemes papság címén; fegyelmiket kap, börtönt szenved, száműzetésbe megy, hozzácsatlakozó családjával és híveinek egy részével. Állítólag Bukovinában telepednek meg, ahol a most Bácskába került Istensegítsfalvának a fundálóivá lesznek. De maga szilvásujfalusi Ujfalussy Imre ismét tömlöcbe kerül a kiszabadulása után saját fiának a római egyházba való avatására érkezik összeroskadtan, megöregedetten. 1614 körül elvész. Egy fényforrást-kereső a többiek közül, aki Zemplénből indult ki, harcolt az általa igazságnak vélt ügyért, száműzetésben veszett el, ismeretlen sírban nyugszik. Elfeleedtük. Ő is oda akarta vinni honfitársait, közelebbről hitsorsosait, ahol az igazság lakozik, hogy örökéletre való erőket gyűjthessenek a haza és a nemzet oltalmára és fenntartására.

Amikor zúg körülöttünk az egész földön az állítólagos igazságért, megalázóbb jövődőlőért lángoló véres vihar, valahogyan mélyen belevág belsőmbé Vörösmartynak nagy kesergése:

„Háború van most a nagyvilágban,
Isten trónja reszket a szent honban.“

Igen! háború van. Az emberiség a dicsőített kultúra legmagasabb csúcsai körül valami elérhetetlen, meg nem álmódott álmat ostromol. A hatalmasok mindennemű gépszörnyetegekre mutatva biztatják a maguk táborát a közeli győzelemmel. S mindkét részről ígérnek a világnak az igazságosabb és a bolderabb jövődőt. Az emberiség egyrésze pedig tajtékzó örvények mélységeiben fetreng, véresen, éhesen, a másik része pedig az örvény széle körül sodródva

* Anyai ágon őseim voltak a tulajdonosaik.

várja a kétségbeejtő pillanatot. Bizony ez az idő az, amikor a fényforrások felé kellene fordulni a szívnek és értelemnek, amely fényforrások felett áll a golgotai kereszt, a legfelségesebb áldozat fényét sugározva szét és a többi áldozatoknak, fényforrásoknak is megadja az életet újjászülő erőt. Csak így juthatunk el mi magyarok is azokhoz az erőpontokhoz, amelyeken megállva megszerezhetjük az igazság győzelmét, megépíthetjük a minden igaz magyarok álmát: az új örök Magyarországot.

Beszél a nagykövesdi romvár*)

A kövesdi várnak ormán,
Jagatva sivít az orkán.
Visszasírja a mult álmát,
Zokogja a jelen átkát.

Láttad Kövesd Endre királyt,
Uradnak ismerted Mic bánt.
Hollós Mátyás itt mulatott,
Az ellenre innen csapott.

Büszkén uraltad a síkot,
Ahol aranykalász ringott.
Hej! de sokszor kalász helyett,
A földre magyar vér pergett.

Őrszem voltál itt a hegyen,
Védted a délt észak ellen.
Magyar színt lengettél mindég,
Idegent elűztél innét.

Nagy időknek nagy vezéri
Annyi daliás vitézi
Tárogató muzsikája,
Vígsgát hozott a várba.

De szomorú lett a nóta . . .
Most is szomorú azóta.
Tárogató szava sem bűg,
Köröttünk a vész csendje zúg.

Omlik a kő, rom lett a vár,
Ijesztő ott fenn a magány.
Bagoly huhog, varjú károg,
Nincs fény és nincs élet már ott.

Rom lett a vár, rom a magyar:
Élni tán maga sem akar?
Bilincs zörren, korbács pattog...
Magyar húsban cselédk karmok.

Beszélj romvár, biztass minket,
Erősítsd meg szíveinket.
Taníts tünni, taníts tenni,
Multunkhoz méltóknak lenni.

A kövesdi ős romokat
Ébren tartja e gondolat:
„Rom vagyok igaz, de magyar,
Földem dicsőséget takar.

Romjaimat szeressétek,
Lesz még tárogató ének!
Új életet rejt a régi,
Gyáva az, ki ezt nem érti“ . . .

És elnézem a vár fokát,
Kelő nap fon rá glóriát.
Beragyogja a mult álmát,
Könnyíti a jelen átkát.

Dienes Adorján.

*) Megmagyarázza e vers borongós hangulatát az, hogy 1924-ben, a cseh megszállás legtozszódóbb napjaiban született. Akkor így írtunk, keseregünk és reméltünk.

Az élet szimfóniája

Elbeszélés

Irta: Máriássyné Szemere Katinka

Úgy készült rá, mint egy vallásos szertartásra: a komoly ünnepélyességen keresztülragyogó, mélységes boldogsággal. Ha megviselt szervezete nem engedi is, hogy ott legyen a hangversenyteremben, mégis hallani fog mindent. Talán még jobb lesz, így egyedül. Olyan lesz, mintha egyenesen neki szólna az egész.

Azt akarta, hogy minden szép és harmónikus legyen, az utolsó kis részletig, s úgy tett-vett a szobában, mintha templomot díszítene. Még délután behozott a kertből néhány nagy fenyőgallyat. Most, a meleg szobában csak úgy áradt belőlük az illat. Ezeket beletette a nagy, földönálló kristályvázába s beállította egészen a sarokba, a Thorwaldsen áldó Krisztusa mögé. Az alacsony asztalkára két halványrózsaszín jácintot tett a fia arcképétől jobbra-balra, finom kis csipketerítőkön. Végig rakosgatott, rendezgetett a régi bútorok között, aztán kinyitotta a domború fiókosszekrény felső fiókját és kihúzott belőle egy megsárgult pergamentlapokból összefűzött lámpaernyőt. Ezt csak nagyon ritkán használta, nagy ünnepeken, hogy meg ne perzselődjék valahogy . . .

Most rátette a karcsú alabástromlámpára s a petróleumégő sárga fénye szeliden rajzolta ki a lapok közé préselt havasi virágokat. A gentiana meleg kékje mellett még világított az alpesi rózsza és a kedves erika hamvas színe, s páfrányok és mohák ölelték őket körül.

Ő maga is ünnepi díszbe volt öltözve. Fekete bársonyruháján keskeny brüsszeli csipkegallér és kézelő fehérlett. Finom kis arcát rózsaszínűre festette az izgalom.

Felnézett a kékarany faliórára: öt perc mulva félnyolc.

— Ferkóm . . . — súgta maga elé.

Reszkető kézzel nyitotta ki a rádiót. Aztán leült a nagy gobelin-székbe a készülék elé. Innét éppen rálátott a Krisztusra, a fia képére, a virágokra. Leírhatatlan pillantást vetett arrafelé, azután egész figyelmét a rádió világos lapjára fordította. Összekulcsolta a kezét és várt.

A rádió jelzett.

— . . . A filharmónikusok, énekkarral és szolóénekessel, magyar bemutatót hoznak. Árkay Ferencnek, a Zeneművészeti Főiskola tanárának, „Élet“-szimfóniája következik négy tételben . . .

*

Hárfákön és hegedükön hangzik fel az első tétel motívuma: együgyű, édes kis bölcsődal, — ezt énekelte a fiának, mikor pici baba volt . . . úgy érzi, az ő szívéből indul ki az az egyre szélesedő, derűs hangtenger, amely az egyszerű dalocskából kinőtt és úgy önti el a hatalmas zenekart, mint a reggeli napsütés . . . A faló vágtat . . . a labda repül . . . és építőkockákból tündérvárak készülnek. Virít az ibolya, fűtül a rigó, körbeforognak a gyerekek: lánc-lánc-eszterlánc . . . S az estével jön az édes, ártatlan gyerekálmom, — az anya csókja, az őrangyal simogatása: Jó Istenem, viselj gondot alvó gyermekekre . . .

Pici Ferkó . . .

*

Nagy tavaszi szelek zúgnak a zenekaron végig. Kétségek süvíteneke bele fájó fúvóshangon, megzavart természeti erők küzködnek az orgonán bűgő lélekkel . . . Kemény munka dübörgése, férfias akarások akkordjai, egy-egy feltörő fohász áhítata . . . és a tavaszi orkán elsöpörte a fenyegető borulatot. Tisztán és diadalmasan áll az ifjú a férfikor küszöbén.

És akkor, mint a pöröly csapása, úgy jön a szívére a szenvedés... Meghalt az apa. A komoly, egyszerű téma, amely falként védte ifjúsága dalát, harangzúgásba, gyászénekbe fül . . . hogy megnevedve, megdicsőülve hintsen vigaszt a fájó szívek bánatára . . .

És ismét hegedük és hárfák . . . egy új világ . . . májusi orgonák és hófehér akácfürtök bólongatnak . . . Ilyen tavasz nem volt még, ilyen szerelem nem volt még! . . . Áhítatos és erős, mint az imádság — forró és tiszta, mint a nap tüze — és örökkévaló, mint maga a lélek . . .

Fényes boldogság bujkál a mindennapi élet munkája, nehézségei és csalódásai között. Utat tör magának az égig és onnét felülről jön az áldás angyalhangokon az új emberi fészekre . . .

És ismét felcsendül a régi, édes bölcsődal. Egyszer . . . kétszer . . . háromszor . . . gyerekkacagás és pici lábak topogása kíséri az élet komoly ritmusát . . . Hiába kínozt a kérdés: Mi az élet?

Mi a szenvedés? Mért van bűn és betegség és mázsás gond? . . . Kicsi gyerekszívek ártatlan hite felel és magyaráz.

Az anya szeme a szemközti falra vetődik. Az a kép most illusztráció. Ferkó . . . férfiereje teljességében. Ferkó, amint a térdén lovagoltatja a kisfiát . . . és mellette angyalarcú felesége a pólyásbabával, akit bámuló szemekkel néz a legidősebb kislány . . .

*

Aztán nincs több kép. Csak a zene festi a jövőt. De hogyan értené az anya, mikor ő már élte és éli ezt . . . Mintha belőle fakadna ez a lassabb menetű, nemesveretű melódiaszövés, amelyben benne van a gyümölcstermés méltósága és az ősz szelid mosolygása, — a földiek távolodása, az égiek közeledése . . . Szomorúság? Egy sóhajtásnyi csak . . . legfeljebb egy-egy finom borzongás . . . hűvös már az este . . . Az az este, amelyre nemsokára jön az örök hajnal . . .

*

De előbb az éjjel . . . a sötét kapu.

Régen indult el az a komor kis téma, ott bújkál valahol a fúvósok diszsonanciáiban, s alig észrevehetően átvették a csellók . . . Az ember ember és a halál halál . . .

Milyen a halál? Egyre ijesztőbb, egyre rémületesebb s végre koponyafejű kaszás? . . . Milyen?

Íme, vonásról-vonásra változik . . . a komor kis téma szelidül és fényesedik, amikor belenő a hegedűk hangszíneibe . . . Hát ez a halál? Komolyarcú, jóságos angyal, Isten küldötte . . . Testi szenvedések eltörlője, földi korlátok ledöntője, — az, aki áll a megfáradt test fölött és szeliden megpihenteti. Ruha volt az, megavult — ruha — nem én, — mert én: a lélek lebegek szabadon, boldogan, mint a bábjából kifejlett pillangó.

Gyermekkórus angyali kara ringatja a lelket. És mélyen zengő baritonhang szól:

— Éheztem és enni adtál . . . Szomjaztam és innom adtál . . . Meztelen voltam és felruháztál engem. Beteg voltam és meglátogattál . . . Mert amit cselekedtél a legkisebbel az enyémelek közül, velem cselekedted . . .

— Amit szem nem látott, amit fül nem hallott, amit emberi értelem fel nem foghat, azt készítette az Úr az Őt szeretőknek . . .

Hiába tornyosulna fel a Gonosz utolsó, dühös tiltakozása, az, amely merész kihívással kísértette az ifjút, ravasz fondorlattal bele-

fonódott a férfiélet nemes törekvései közé — itt összeomlik . . . Az alkalom elmúlt, egy lélek örökre kisiklott a karmai közül . . .

Összefutott a kicsi bölcsődal a hitves énekével és minden emberi szeretet ezerféle melódiája egybefolyt. Amiket fül nem hallott . . . nem, így nem zengett, lángolt, ragyogott még soha emberlélekből lelkedzett hang . . . Ez a szeretet megdicsőülése Valakinek a szívében, aki ember, de Isten . . .

. . . Hitvallás volt.

*

A dübörgő tapsot végre elzárják a studióból. És a bemondó hangjában egy kis meghatottság cseng, amikor jelenti:

— A művet a szerző édesanyjának ajánlotta . . .

Adalékok a népi irodalomhoz

Irta: Gál Ferenc

Irodalmi irányok szellemi harcok révén jutnak népszerűséghez. Vagy a kritika indítja meg a harcot, hogy a kinövéseket nyesegetse, vagy pedig maguk az írók indítanak hadjáratot mindenki ellen, aki nem őket követi, hogy magukra hívják a figyelmet. Ma a „népi” irodalomnak nevezett irány körül folynak ilyen polgárjogosítási, vagy ha úgy tetszik nemesítési harcok. Az ifjúság természetileg igyekszik állást foglalni a népi irodalom mellett, tehát ez is bizonyítja, hogy van mondanivalója. A kritika nem is a létjogosultságot vonja kétségbe, hanem a módokat ellen szólal fel néha. Hogy ehhez joga van, azt bizonyíthatja a népi írók között itt-ott állandósuló ellentét is.

Ezen a helyen a vitába nem akarunk belekapcsolódni, csak néhány elvi megjegyzést szeretnénk tenni, amennyiben a nagyközönség előtt eléggé ellentétes nézetek uralkodnak a népi irodalmat védő és támadó jelszavak körül. A polémikus hang elkerülése céljából a nevek elkerülése is célszerűnek látszik.

A népi irodalom a magyar néppel akar foglalkozni. Annak problémáit, keserveit, életmódját akarja bemutatni s ebből le akarja szűrni mindazt, ami a magyar népben tősgyökeres, amit tovább kell fejleszteni, hogy felfrissítse a magyar vért, a magyar gondolkodást, egyszóval a magyar életet. Ez a célkitűzés kétségkívül a legnemesebbek egyike. A valóságban azonban ilyen tisztán nem találkozunk vele. A népi irodalom is reakció s ebben rejlik egyoldalúsága. Az elmúlt évtizedek nagy írói előszeretettel foglalkoztak a magyar társadalom gentry-rétegével, a városi polgársággal s a falu kevés kivétellel a statisztika szerepénél nem jutott tovább. Most a falukutatók és a népi írók megfordították a szinpadot. Mivel ez az eljárás is magán viseli az osztály és pártirodalom jegyét, a kellő tárgyilagosság hiányzik belőle. A kritika erre mutat rá leggyakrabban. A szubjektívizmusnak külső formája a sok önvallomás, amit ebből a tárgykörből kiadnak. Pedig mindenki megfigyelhette, hogy a magyar nyelvjárás nem szereti az első személyt. Külön bölcséleti munkát lehetne az általános alany tárgyi

jelentőségéről írni. Amikor azt mondjuk: „az *ember* így szokta“, „jólesik az *embernek*“, nem szubjektív hangulatot, hanem általános emberi érzelmeket akarunk megszólaltatni. Népünk beszédében pedig ez sokkal gyakoribb, mint az irodalmi nyelvben. Tehát nem használunk a szent ügynek, ha ellenkező szokásokat akarunk népszerűsíteni.

Logikai alapon egy másik megjegyzést is tehetünk. A „nép“ mint közfőnév az egész népet jelenti. Esetünkben minden magyar embert az államtitkártól le egészen a böszörményi számadóig. Az egyetemi tanár azonban nem élheti ugyanazt a népi életet, mint az annyira dicsért puszlák fia. Azonban az ő élete is hozzátartozik a magyar élethez s épen a felsőbb rétegekben vannak kifinomult magyar vonások, amit egyszerre közkinccsé lehet tenni s nem kell az egész munkát előlről kezdeni. A magyar nép hozott magával vándorlásairól steppe-kultúrát, majd ezt nagyrészt felváltotta a földműves vagy falusi kultúra, de vele párhuzamosan kialakult a városi kultúra is. Igaz, hogy sok idegen hatással, de az is a mienk, s az igazi szülő a tékozló gyermeket is visszafagodja.

Amint a *nép* szó az egész népet jelenti, úgy a „népi“ kinevezés is magába foglalja mindazt, ami a néphez tartozik. A magyar föld népének élete nemcsak kiterjedésben tagolt, hanem a maga módján megvan a szellemi mélysége is. Nemcsak a legelő, ostor, asztag, nóta és tánc adnak neki tartalmat, hanem van közösségi tudata, iskolája, papja, évezredek vallásos hagyományai, amelyek a nép lelkének igazi kibontakozását segítették elő. Nem volna tehát egészséges dolog az irodalomnak azt hirdetni, hogy a magyar népet csak azok szeretik, akik fél lábbal még az alföldi rónán állanak s akik még adott esetben a karikás-ostort is meg tudják forgatni, hanem azok is, akikben a magyar virtus összhangba olvad a műveltséggel és a lelki finomsággal. Itt talán a propaganda nem lesz olyan hangos, de a jóakarát mélyebb és talán megbízhatóbb.

A népi irodalomnak kétségkívül nagy haszna van a szociális kérdések népszerűsítésében. S ha nem válik pártpolitikai ugródeszkává, meglesz a gyümölcse is. Ma a szociális hang csak egyik faja a magyar keservnek, amely a történelem folyamán oly sok változatban csendült fel, de kétségkívül része van az öntudatosításban mind a vezető, mind a vezetett rétegeknél. Nagy szeren-

csénk volna, ha íróink épen a szociális kérdés hangoztatásában nem utánoznák annyira a politikai pártok érdem-hajhászását, amely ebben az állításban jut kifejezésre: én vetettem fel az eszmét, s ha esetleg rájövök, hogy más is felvette, akkor legalább egy-két kifogást igyekszem keresni az ő célkitűzéseiben. Igaz, ez is magyar vonás, de ezt is lehet nemesíteni. — A szociális hang eddig csak gazdasági hangot jelent, nem egyúttal közösségi érzést. Ha honfitársunk nem elég magyar, az méltán felháborít, de egy kicsit az is bánt, ha van annyira magyar, mint mi. Egyszóval odajutunk, hogy az irodalom tárgyában és formájában lehet népi, viselkedése azonban legyen eszményi, mert csak így fog nemesíteni vonzása által.

A népi kultúra felemelése útban van. Megindították azok az önfeláldozó emberek, akik összegyűjtötték annak nemes hajlásait s most a nevelő verejtékes munkáját magukra véve, az ifjúság szemét nyitják meg annak értékelésére. Ha a népi irodalom is olyan lesz, hogy bátran lehet az ifjúság kezébe adni, akkor hivatásának magaslatára jutott.

Rajna emléke

Rajna kutyánk az úrfélét
Nem ugatta meg soha,
Becsületrend volt szemében
Egy rend jobb fajta ruha.

Am a koldust veszekedett
Faldosással üldöze,
Néhanapján bezavarta
Az alvégi nád közé.

Igy történt egy őszi esten
— Szomorú ám az eset —,
Hogy családi hajlékunkból
Rabmadarak fészke lett.

Ősszel vedlett madárnépé,
Melyre a tél fagya vár,
S nem repülhet a szabadba
Míg nem vidul a határ.

Uri vendég állt a házhoz.
Nem vártuk, de megjelent.
Nem fogadtuk, mert a kertet
Őriztük a kertbe lent.

(Eb a házat, úr a kertet,
Csősz a dülöt védje meg;
Három ángárd Sárvizfalván,
S mind a három vérremegy.)

Uri népség volt a vendég,
Nem krákogott, nem köpött,
Míg lenyomta a kilincset
S átlépte a küszöböt.

Hogy az ajtót nem téve be
Maga után gondosan?
Így szokta ezt nemcsak az eb,
De az úr is pontosan.

Rajna kutyánk farklengetve
Figyelé a lovagot,
Kinek arcán az örömmek
Játszi fénye ragyogott.

Néma kutya! S milyen gondos
Nevelésben részesült!
— Ne kutyus! — s a rakablakból
Kirepült egy jércesült.

Bent a hallban — a pitvarban —,
Honnan nyílnak termeink,
Megpillanta négy felöltöt,
Egyen egy ál hermelint.

— Isten hozta, szép királyfi! —
Szólt a hermelinkanin —,
Őn az, látom, ki varázsszert
Hordoz bíborajkain.

Amint látja, özsüklökből
Rótt fogason fityegünk,
Holott a Grill Parisien
Aggatékin vón helyünk.

Szép királyfi! Csókot várnak
Alvó Csipkerózsikák,
Cuppantson ránk egyet-egyet,
Mienk lesz a napvilág! —

Egy utazóbőrönd álmát
Őrizte a bal sarok.
Kérdés buggyant a sarokból:
— Mester! Mikor utazok? . . .

Megérté a panaszokat
A komilfó idegen,
Sok ily hangot hallott ő már
Úgy Pesten, mint Köpecen.

Álomüző csókkal hinté
A szép textil-árukat,
S víg mosolyú kisajkakká
Váltak a gomblyukak.

A bőrönd is kinyitódott,
Kinyitá az értelem,
Mely szaktudás s apró kulcsok
Alakjában volt jelen.

A felöltők egy-kettőre
Hálókocsit kaptanak.
Halk fütytyentés . . . és kisiklott
Udvarunkból a „vonat“.

Rajna kutyánk nem kísérte.
Visszavárta a vacok,
S a vacokban kilenc kölyke . . .
Tanulhattok, kuvaszok!

Farkas Andor.

Fáy András és a nemzetnevelés

Irta: Almásy György

Az ifjúság nevelését különböző korszakokban különféleképp becsülik. A válságosabb időszakokban általában többet foglalkoznak vele, mint a harmónikus, kiegyensúlyozott korszakokban. Rendes körülmények között csak a hivatásos pedagógia törődik a nevelés ügyével. A nemhivatásos nevelők tevékenysége általában a rendkívüli időszakokra, a fejlődésnek fordulástjelző pontjaira esik.

A magyar sorsot, a magyar jövőt a ma forró és izgalmas légkörében lejátszódó események formálják. Az egységes odaállást, hitvallást kéri és követeli a nemzettől a szebb magyar Holnap. Ilyen válságos időszak volt nemzetünk életében a múlt század első fele is, midőn a hivatásos nevelők mellett tette szőlítá a haza a nemzet sorsát szívükön viselő honfiakat is. E férfiak között elsőrangú helyet foglal el Fáy András, ki a vajúdo időben felismerte nemzete zsibbadtságát, szóval, tollal és tettel igyekezett felrázni nemzetét.

Aki itt él Európának e viharsarkában, annak jól kell látnia, mérlegelnie s reális talajon kell járnia. A magyar ezer éven át szakadatlanul harcolt. A harcos ember nem nagyon ábrándozhat. A katonember a valóság embere. A magyarságnak mindig erősen kellett a talpán állnia, hogy el ne sodorják a reázúduló viharok. A valóság bátor megismerése nyomán járó határozottság és józanság vezette a magyart a történelem folyamán. Ez menti meg a rohanó időben a kínálkozó külpolitikai kalandoktól és ez tartja vissza az idegen, divatos eszméktől.

Erre a valóságismeretre és józanságra tanítja nemzetét Fáy András, a múlt század nagy magyarja, a magyar józanság hőse is. Pedagógiája a magyar jellemhez alkalmazkodó, módszere gyakorlati és példái a hazai földből sarjadtak. A magyar nemzetnevelő csak így járhat el, „mert aki a magyar életre kíván hatni, javaslatainál magyar földön, magyar éghajlat alatt járjon és ne üveg-házi (idegen) növényekkel kínálgassa a jó magyar hazát“.

Fáy tudja azt, hogy minden javulásnak, minden haladásnak legelső feltétele az önismeret. Tudja azt is, hogy ha szemethúnyunk

hibáink felett és senki sem hánytorgatja azokat előttünk, azt véljük, hogy nem is tud róluk senki. Szükséges tehát a nemzeti önismeret is. „A magyar írók is azért írjanak, hogy a szunnyadókat költe-gessék. Mert a céljuk végeredményben az, hogy önismeretre tanít-sák a magyart.“

Nemzetnevelői gondolkodásában nem theoretikus, hanem e téren is a életből vett tapasztalatokra építő író. Amit a nemzet neveléséről mond, azok a szavak mind „induktív igazságok, empirikus tervek, amint azokat egy józan és bölcs táblabíró összeszedte és a hazai viszonyokra alkalmazta“. Programjának egyes tételei a következők: Haladó, életrevaló nemzetet, csak anyagilag és szellemileg erős nép alkothat és így a szellemi erő kifejtése éppen olyan fontos, mint a nemzeti vagyoniosság. Mindkettőnek egyaránt a nevelés az alapja.

A gyakorlati gondolkodású nevelőhöz híven megmondja, hogy a nemzeti nevelésben mi a célravezető eljárás. Azt mondja, hogy a magyar különösen ragaszkodik ősi szokásaihoz, azért a példaadás a nevelés legjobb eszköze. Mi sem győzi le jobban az előítéleteket. A módszerre nézve azt ajánlja, hogy kímélettel, „tűrő szeretettel kell fellépni, hogy makacsságot ne okozzunk.“ A hang észrevétlenül korholó, szelíd legyen, amely mindenben megértésre, megbékülésre és kitartásra int. Lényeges az is, hogy ne akarjunk egyszerre sokat, nehogy a keveset is elveszítsük.

Fáy nevelői gondolkodásában az önismeret és a példa fontos tényező. Lényegesnek tartja, hogy a magyarság a nevelő szépiroda-lomban példákat, példaképeket találjon a saját élete alakításához. Ez a példa a követésreindításon kívül önismeretre is serkenti az olvasót. Regényeiben és elbeszéléseiben a magyar társadalomnak valósággal is létező és köztünk élő típusait mutatja be. Az okosan gazdálkodó nemes, a patópálos gondolkodású magyar, már akkor élő dzsentri, a társadalmilag mindenképpen emelkedni akaró köz-tisztviselő és a nagy élettrugalmassággal felruházott, az élet minden körülményében helytálló értelmes paraszt számtalan változatban jelennek meg nála. Természetesen gyakran negatív ez a kép, csak a hibákat tárja fel, de ebben talán nagyobb nevelőerő rejlik. Lapoz-zunk csak bele például az Érzélgés és világ folyása c. elbeszélésbe. Ez a mű egész kis világot rajzol, a magyar társadalomnak egy darabját mutatja be eleven alakokkal. Milyen kitűnő alak például Mendey László, aki Zsóczaynak a józan élettapasztalásban mintegy

mestere. Ő az elbeszélés legokosabb embere. Ideálja Fáynak s vele mondatja el legfontosabb észrevételeit.

E biztató kép mellett találkozunk az epikureista magyar portréjával is. A Bélteky Házat kell fellapoznunk, ha közelebbről is szemügyre akarjuk venni. Bélteky Mátyás különben a neve. „A középkori harcos magyar az ideálja, s mivel a csaták ideje már lejárt, nem tudja, hogy mitévő legyen. Otthon él céltalanul. Foglalkozást, örömet egyedül a vadászatban és mulatozásban keres. Nem kedveli a művészetet, a tudományt és ellensége minden újításnak. A közéletnek is csak a zajos oldala érdekli. Hazafiságát a viseletben és az étkezésben tünteti ki.“

Párja is akad Bélteky Mátyásnak a regényben, Gyomay. Atyjának még szép vagyona volt, de ő a nagyját elpörösködté. Fia még a maradékot is elhanyagolja, mert idejét a levéltárakban rokonsági adatok gyűjtésével, családfakutatással tölti. Életeleme a látszani törekvés és nagyizolás. A fennmaradó idejét ő is pörösködéssel tölti.

A mindenáron fölfelé törekvő köztisztviselő alakja a mai életünknek is tipikus jelensége. Ezt rajzolja meg Fáy a főispán alakjában. Ez a főispán mindenkit a rangja szerint mér; fölfelé szerény, alázatos, lefelé kíméletlen, feszes és rangtartó. Az újabb közbeszéd szatírája bicikliző típusnak tartja ezeket: lefelé taposnak, fölfelé pedig hajlonganak. Ennek a főispánnak kedvenc beszéd tárgya a rangbeli előléptetés és címadományozás. Nincs emberismeret híján, mert a közéleti sikerekhez ez is szükséges. Arcképének utolsó vonását Fáy a szertartásosságban látja. Ezt még a háziéletben sem mellőzi.

Sokkal inkább megkapóbb és üdébb jelenség már Víg Feri a Régi pénzek c. vígjátékban. A megtestesült ügyesség, az Ábelek és Úz Bencék XIX. századi őse. Az élet semmiféle nehéz kérdése sem hozza zavarba és sohasem hagyja el az elpusztíthatatlan humora. Bár csak egy szabónak a fia, de azt tartja, hogy „ha az ember épkézláb jött a világra, elég jó házból származott. S az okos ember és nemes ember révén, vámon nem fizet.“

E beszédes típusok sorát még folytathatnánk, de nézzük meg azt is, hogy miként tanít Fáy a magyar jellem rajzával. A magyar jellemről tett kijelentései, melyek bővebb tárgyalást is megérdemelnének, a következők: „A magyar nemzet, mint ázsiai faj, barátja a pompának és a szertartásnak.“ — Szerencse, hogy a magyart csak

a szónoklatokban viszi a szópompá, mert a sok szó éppen nem tulajdona. Hiszen „sok beszédnek sok az alja“ és ilyen helyen nem nagyon terem meg a szemlélődő józanság. — „A magyar szeret ünnepelni. — Vészben és gyászban szívesen vígad és lakmározik.“ — Mi ez mint a magunk sorsának kompenzálása az átlagos étellel ellentétes irányban, — okosít fel Fáy megjegyzésével kapcsolatban a modern néplélektan. — De mennyire jellemzők a következő sorok is: „A magyarnak őszinte, bizalmas kedélye nem gyanakvó.“ — „Ha a magyarnak a jószívével visszaélünk, jussát jogtalanul követeljük vagy elveszük, hamar felforr. Ha felindul ellenfélle válik, de sohasem ellenséggé.“ Hiszen a magyar harciasság a virtussal, e nemes tartalmú latin-magyar fogalomból szövődik. A magyar erő fellángolása erkölcsi elszánásra, bátorságra is támaszkodik.

A nemzeti jellemet nemcsak ápolni, fejleszteni és erősíteni kell, hanem veszély idején meg is kell őrizni. Itt felveti az idegen kultúra asszimilációjának kérdését. Jól látja, hogy az idegen műveltség helyes mértékű befogadása és a nemzeti lelken való átszűrése, a magyarság számára a lét vagy a nemlét kérdése. A gondolkodás nélküli, kritikátlan eszmeimportálóknak keményen vág oda Fáy: „Vessétek el a buta tanácsot, mely nemzetiségünkéből kiforgatna egykor és azt tenné, hogy se földön, se levegőben nem lennénk ott-hon.“ Mint ahogy a sólyom felel a tűzoknak, mely őt a repülés helyett inkább a futásra oktatja. „Hasznos a szép idegen példát követni, de megválasztva. Sajátsága van minden nemzetnek, s ezt feláldozni a követésben veszélyes.“

FIGYELŐ

HERCZEG FERENC ÜNNEPLÉSE ZEMPLENBEN.

Zártkörű, előzetesen nem publikált szerény ünnepség színhelye volt Zemplén vármegye székháza szeptember 30-án.

Ezen a napon tartotta őszi rendes közgyűlését a vármegye törvényhatósági bizottsága. A tárgysorozaton csak szürke folyóügyek szerepeltek, de napirend előtt, a vármegye vezetőségének előzetesen kifejezett kívánságára, szólásra emelkedett *Farkas Andor* törvényhatósági bizottsági tag, Társaságunk elnöke s elmondotta ünnepi beszédét a Herczeg-jubiläum alkalmából.

A mindvégig feszült figyelemmel hallgatott beszédben Herczeg publicisztikai működését, nemzetnevelő és országmentő küzdelmét méltatta inkább, mint szépírói munkásságát. Egészen helyesen, mert a vármegye közgyűlésén nem lehet helye egy szépíró értékelésének. (Olyanféle stílszerűtlenség lenne ez, mintha pl. a Petőfi-Társaság nagygyűlésén a kiegyezés évfordulója alkalmá-

ból Deák Ferencről tartana emlékbeszédet Herczeg Ferenc.)

A szónok rámutatott arra, hogy a 80-ik születésnapját ünneplő nagy magyar író értékelését már elvégezték szeptember 22-én mások, részben a rádióban, részben a fővárosi és vidéki sajtó hasábjain.

Farkas Andor „nagyhatású és megragadóan jellemző ünnepi beszédét“ (ez egy helyi lap megállapítása) így fejezte be:

A gróf Tisza István által alapított Figyelő felelős szerkesztői tisztségében, a Magyar Revíziós Liga élén kifejtett tevékenysége bizonyossága annak, hogy Herczeg a maga szépírói munkássága mellett a harcok magyar szellem vezérkarában is jelentős szerepet játszott, mert a toll erejével hathatósan támogatta a romboló áramlatok elleni küzdelmet s lendületet adott annak a harcnak, amelynek célja az európai revíziós front kialakítása volt.

Családot alapítania nem sikerült; talán azért nem, hogy egész életét a neki annyira kedves nagy családnak: a magyar nemzetnek szentelhesse. E csa-

lád tagjait sokszor leckéztette, korholta. A társadalmi osztályok és politikai pártok között dúló gyűlölség és irigység ördögeit szeretne volna pokolba kergetni, hogy megszülethessék a megbonthatatlan magyar egység, melynek ügye a történelem folyamán annyi hajótörést szenvedett.

Magánossága dacára a szeptember 22-iki évfordulót nem ünnepelte egyedül. Vele ünnepelt a nagy család: a nemzet.

Elmondhatja magáról Reményik Sándorral:

*Ez így rendeltetett,
Hogy ne lehessenek soha senkié,
És ne lehessen enyém senki se.
És legyen mégis a mindenkié,
És legyen enyém az egész világ.
Ó árvasággá szűkült végtelen,
Ó végtelenné tágult árvaság.*

Kétségtelen, hogy Herczeg Ferenc a magyar nemzet előkelő hangú írásművésze és messzevilágító fárosza.

E vármegye közönségéhez kedves emlék fűzi: e falak között gyönyörködtette hallgatóságát legszebb férfikorában.

Azt hiszem, osztatlan helyesléssel találkozom, ha azt javaslom, hogy a jubiláns nagy író és költő-publicistát a törvényhatósági bizottság a mai közgyűlésből üdvözölje.

A nagy tetszéssel fogadott

beszéd elhangzása után Farkas Andor felolvasta az üdvözlőirat szövegét, melyet a közgyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadott.

ÚJ MAGYAR MUSEUM a címe a kassai Kazinczy Társaság tudományos, irodalmi és művészeti szemléjének. Szerkeszti: Sziklay László dr. 16 irodalmi és művészeti egyesület együttműködésével, melyek között helyet foglalnak a *sa-új-helyi és sárospataki irodalmi és tudományos egyesületek is.*

A kassai Kazinczy Társaság 1898-ban alakult. A cseh megszállás idején 1919-ben működését felfüggesztették, 1923-ban újra megalakult s fontos tényezője lett a kisebbségi életet élő magyarság szellemi életének.

Szemléje, mely 1942 Kisasszony napja óta eddig 5 vasikos füzetben (két és fél kötetben) jelent meg, feltámasztása a 154 évvel előbb Bacsányi János, Baróti Szabó Dávid és Kazinczy Ferenc által megindított Magyar Museum című folyóiratnak — új köntösben, s természetesen: újszerűbb és gazdagabb tartalommal.

Hogy ez csakugyan így van, az nemcsak a szemle címéből következtethető, de a kötetek címlapjai is bizonyítják, mert

a Magyar Museum 1788. és 1789.-iki első kötetének fedőlapja után készültek s Kazinczy Ferencet, II. Rákóczi Ferencet és Balassa Bálintot ábrázolják.

A szemle megindításának célja, a Kazinczy Társaság elnöke: Buczkó Emil szerint, az, hogy Kassa, a Felvidék nagy városa vonzást tudjon kifejteni Pozsonytól Máramarosszigetig s a tájkultúra kialakításában tevékeny részt vegyen.

Hogy az Új Magyar Museum meg fog felelni a maga elé tűzött feladatoknak, az kétségtelen abban az esetben, ha lesznek hozzá anyagi eszközei (helyesebben: mecénásai) és önzetlen munkatársai, ha lesz lelkes és egyre növekedő olvasótáborra és a 16 kultúregyesület csakugyan kész a vele való állandó együttműködésre, hogy a Felvidék magyarjai a sok és súlyos válságot átélt nemzeti érzésben ismét egybeforrva, megingathatatlan védőbástyáját képezzék az országnak és a nemzeti kultúrának.

A testvéregyesületekkel való eredményes együttműködést illetően egyébként nekünk némi aggodalmaink vannak. Térben hozzánk legközelebb vannak a sárospataki, miskolci és sátoraljaújhelyi kulturális alakulatok, amelyekkel az Új Magyar Museum együttműködni akar.

Az elmúlt évtizedek folyamán arról győződünk meg, hogy egyiküknek sincs megfelelő szervezete, sem időszerű munkaprogramja. Alig különböznek valamiben a lépten-nyomon szaporodó társadalmi egyesületektől, melyek tagjaik szórakoztatására olykor-olykor estélyeket rendeznek. — Évtizedek előtt alkotott alapszabályaikat, sem a haladó kor követelményeinek megfelelően, sem az irodalom és művészet decentralizációja érdekében nem módosították. Éppen ezért az egyetemes nemzeti kultúra szempontjából is, minimálisra zsugorodik a jelentőségük.

Szeretnénk foglalkozni az Új Magyar Museum eddig megjelent kötetaineinek tartalmával is, de folyóiratunk szűk keretei között ezt meg nem tehetjük. Mindenesetre jólesik nekünk, hogy a vitéz Ujváry Lajos elnökelete alatt álló szerkesztőbizottságban Harsányi István, Hegyi József pataki és Lukács József újhelyi írók is helyet foglalnak és a szemle hasábjain tb. elnökünk: Mécs László, a nagy zempléni költő, s a pataki tollforgatók közül a Gulyás József, Ujszászy Kálmán írásai-
val találkozunk.

Végezetül még csak annyit, hogy a „Mi bennünk a magyar?“, „Magyar hibák“ című

cikkekhez hasonló közleményeket szívesen látnánk minélgyakrabban.

A zempléni vonatkozású helytörténeti adatokat pedig (Vongrey Gusztáv: „Tállyai törvények“) tessék talán a Zempléni Fáklyának továbbítani. Kedélyeskedés e kívánságnak kifejezésre juttatása, de komolyan hisszük, hogy az ilyen eljárás is érzékeltetné az annyira kívánatos együttműködést.

Farkas Andor

NÉPHAGYOMÁNYGYÜJTÉS ÉS EGYEBEK.

Rendkívül nagyfontosságú dolog ez. Csak hogy a gyűjtők (még jónevű írók is) nem mindig járnak el e téren kellő körültekintéssel. Példa erre az *Irott kő* c. vasmegyei folyóirat ezévi 1. számának 7. lapján a Bendefy László egyik közlése. Szerinte e verset egy pásztor-ember írta. Közben megkritizálja, gyenge ríműnek mondja stb. A következő számban Veres Péter is hozzászól a kérdéshez (II. 10. l.). És mi volt e vers? A Szilaj Pista. Csaknem betűről betűre a Petőfi verse. Ezt kritizálta Bendefy! Viszont Tóth Márton a Szabadságharci emlékeimből c. (Nagybánya, 1905. 34. l.) munkájában Petőfinek tulajdonítja a „Juhászlegény . . .“ toldalékát is (Hát-

ha a szeretőd még hűtelen lenne . . .)* — Allítólag Szibériában Petőfi írt volna egy verset:

Én vagyok az örök kérdőjel,
Messziről jövő nagy ígéret,
Balzsamkenőcse az időnek,
Mely folyton fogy és mégsem
fogy el.

✓ Kiáltó szó vagyok a pusztában,
Szomjazó lelkek üdítője,
Üldöző hordák áldozatja,
Magyar igéknek hirdetője.

Vengerka Szélóban 1850. május 20-án írta Petőfi Sándor örnagy. Ez természetesen nem igaz. — Az Est egyik régebbi száma nagy diadallal közli Petőfi Zoltán egyik ismeretlen verséről a Sárosi Gyula Farsangi dalát.

Arany János egyik verse is a nép ajkára került a Debreceni Szemle 1938. 163. lapja szerint, az Eldorado, de már mint a nép által átköltött dal szerepel itt. Pedig e vers a Gáspár—Kovács olvasókönyv révén terjedt el (1837, 1838, 1841, 1848, 1871. kiad.) s az Edvi Illés Pál verse. — Évekkel ezelőtt az Irodalomtörténeti Közleményekben közöltek egy verset: „Mennyországba jer pajtás“ kezdettel (1839. 182—3. l.). Ez az Erdélyi János népköltési gyűjte-

* Köztudomású, hogy nem Petőfi írta, mert nem is írhatta. E toldalék-nak semmi köze az „Alku“-hoz. *Szerk.*

ményében lévő, „A táborba jer pajtás“ kezdetű népi vers hatása alatt született. (I. 355.) Ugyane folyóiratban (Irodtt. Közl. 1940. 293. lap) Ványi Ferenc Fejes „Az utolsó honvéd“ c. versét, mint ismeretlent közli, holott a Vasárnapi Ujság 1904. évf. 167. lapján már megjelent. Ugyane folyóirat (Irodtt. Közl. 1935. 72—3. l.) lapjain közölt insurrectios dalok már Palóczi Horváth Ádám, Fazekas Mihály, s a Limbay gyűjteményében is előfordultak, az egyik a Kazinczy levelezésében is (IX. 452.) Nem akarom tovább folytatni, de egyet mégis meg kell említenem. 1913-ban Tolnai Vilmos és Riedl Frigyes azzal vádolták Thalyt, hogy saját verseit lopta be a valódi kuruc versek közé. Az azóta lefolyt idő a két leleplezőről is leleplezett valamit. Nevezetesen az Irodalomtörténet 1939. 196. lapján Pintér Jenő és Kozocsa Sándor napnál világosabban bebizonyították, hogy Tolnai is saját versét adta ki, mint a XIX. század egyik legjobb versét a Göschen-kiadványban, a Sárdy Lőrinc neve alatt.

A *Sorsunk* c. pécsi folyóirat 1943. 807. lapján Várkonyi Nándor bizonyítja, hogy Riedl Anatole France egyik novellájaként közölte az Olvasókönyvtárban (363) a saját munkáját

(A rózsafabútor). Tehát a néphagyománygyűjtésben s egyebekben is körültekintőnek kell lenni.

Egressy Béniről, a Szózat száz évvel ezelőtti megzenésítőjéről kevesen tudják, hogy patoki diák volt. 1830—1. isk. évben volt I. éves tógátus. Oszályjegyei: recte, bene, recte, bene, recte, bene, aliquid voltak. Énekkarban a tenorok közt szerepelt.

Fáy köszöntője Hajagos Bálintnének (1863) Vasárnapi Ujs. 1904. 74. l.

Első napján márciusnak,
A szép és jó Alvincusnak,
Sok jót, áldást, békességet,
Vidor kedvet, egészséget;
Kolbászt, rétest mézzel-mákkal,
Banknótákat gyapjúzsákkal;
Drága gyönggyel tele rocskát,
Egy kis bölcsőbe valócskát
Írva kíván Fáy András
Nem mehetvén, minthogy
náthás.

1863. évben.

Gulyás József

A HOLT ÍRÓ BABÉRLEVELEKET KAP.

A szombathelyi kultúregyesület folyóirata: az Irott Kő cikket közöl *Komáromi Jánosról* abból az alkalomból, hogy „A régi szerető“ c. regényét a Révai cég új kiadásban jelentette meg.

A cikk írója: Szentkirályi János mintha a hallgatag zempléniek közül szólaltatna meg valakit, mikor azt mondja: itt volna az ideje, hogy az illetékesek néhány komoly szóval mérlegeljék Komáromi Jánost.

Szentkirályi röviden, de igen találóan jellemzi Komáromi írói egyéniségét, mi, zempléniek is, akik gyakran találkoztunk vele, a cikkíróéval azonos adatokat adnánk jellemrajzához, hasonló színeket szellemi portréjának megfestéséhez.

A rövid cikket Szentkirályi így fejezi be:

Komáromi értékelésénél nem szabad túlzásokba esni. Témáinak bizonyos értelemben vett szűkterűsége, nyelvezetének már majdnem . modorosságá váló egyhangúsága erősen megakadályozták, hogy igazi, nagy magyar kiteljesedés legyen.

De amit rövid életében adott: szívesen, mosolyogva adta. Fogadjuk mi is meleg szívvel, mosolyogva . . .

Mi, zempléniek — földiei — így fogadjuk, az bizonyos.

Meghatottsággal olvassuk egy fővárosi lapban, hogy a Petőfi-Társaság az irodalmi jutalmakra kapott 5000 pengő felét Komáromi János jutalmazására fordította s az összeget Komáromi hozzátartozóinak juttatta.

Ez a jutalom a korán elhalt író irodalmi munkásságának elismerését jelenti, ami elsősorban hátrahagyott családjának esik jól, másodsorban nekünk, zemplénieknek.

A holt író babérleveleket kapott.

PÁLYÁZATI HIRDETME NY VÁROSI HIMNUSZRA.

Szombathely város szeretné az első városi rangra emelésének 1900. évfordulóját, az 1943. esztendő t úgy is emlékeztetessé tenni, hogy ez az év születési esztendeje legyen egy olyan városi himnusznak, amely városi ünnepeken, ha másutt nem, hát Szombathelyen, a nemzeti himnusz mögött olyan rendeltetést tölt be, mint maga a nemzeti himnusz.

Vagyis a városi himnusz olyan legyen, hogy első versszakát vagy szakait a kisgyermektől a felnőttig mindenki, a legegyszerűbb ember is énekelhesse s ez az énekrész is már befejezett egész gondolat legyen, míg a himnusz teljes szövege szavalásra legyen alkalmas. Nem kell annak éppen versbe foglalt történelemnek lenni, a város multjának hangulatát lehessen belőle érezni.

Ilyen városi himnusz szövegére Szombathely pályázatot

hirdet. A pályázók a költői formát szabadon választják. A legjobbnak talált szöveg 200 (Kettőszáz) pengő tiszteletdíjban részesül. Ennek ellenében a város csak azt köti ki, hogy a himnusz szövegét és zenéjét egyízben 500 (Ötszáz) példányban jogosult kiadni. De ez esetben is minden eladott példány után a hangjegy árának 10—10 százalékát a szerzőknek fizeti ki. Egyébként a himnuszal a szerzők maguk rendelkeznek.

A szöveg megzenésítésére a város később ír ki pályázatot.

A pályázati határidő 1943 december 31.

A pályaműveket erre az időre Szombathely város polgármesteri hivatala címére kell beküldeni. A pályaműveket borítékba kell zárni. A borítékra kívül rá kell írni a következőket: „Pályázat városi himnuszra.” A pályaműre vagy borítékra a nevet ráírni nem szabad. Néy helyett a pályaműre *jeligét* kell írni. A pályázathoz lezárt jeligés levelet kell csatolni s a lezárt jeligés levélben szabad csak a szerző nevét és lakóhelyét feltüntetni.

A CIGANYZENE IRÁNYÍTÁSA.

A jómultkoriban egy napilap cikket közölt, melyben arról

esik szó, hogy a budapesti cigányok nem tudnak magyar népdalt muzsikálni. Hátiszen nem tudnak, az bizonyos. De a népdalok előadását illetően nem ez a lényeges hiba, de az, hogy azok a rádióénekesek sem tudnak magyar népdalt énekelni, akik — elég sűrűn — műsorukba népdalokat is felvesznek. Mi itt a teendő? A cikkíró szerint a cigányokat Ádám Jenő professzor és társai keze alá kellene adni, hogy megtanulják az előadás technikáját, mert a cigány tanulékony s egy-kettőre emelkednék a rádió-előadások színvonala. Az egyébként legnagyobbrendben helyes észrevételeket tartalmazó cikk a megoldásra nem helyes utat választ. Mert nem a cigányokat kell a professzor urak iskolájába beiratni, de az énekeseket. Cselényitől, Orbántól, Lászlótól kezdve végig az egész társaságot. Tessék az énekesek számára tanfolyamot nyitni s addig nem engedni őket a mikrofon elé, míg kvalifikációt fel nem mutathatnak. Csodálatos, hogy van a rádiónak zenei-osztálya s ez a kérdés nem foglalkoztatja. (Hátiszen természetes, hogy nagyobb gondot okoz neki azoknak a szerzőknek az ügye-baja, akik jogdíjjogosult tagjai a Szövegírók és Zeneszerzők

Orsz. Szövetkezetének.) Ismét-
teljük: tessék a népdalok inter-
pretálóit iskolapadba ültetni. S
ha majd megtanulták, mi fán
terem a magyar népdal elő-
adása, akkor menjenek el oda,
ahol a cigánybandák tanulnak.
És kezdjenek velük összehimnusz-
menni. A cigány tanulékony.

F. A.

FAY ANDRÁS PATAKI
TANULÁSAVAL
KAPCSOLATBAN

sok bizonytalanságot láttam.
Utána néztem a bizonyítványai-
nak s ami fáradsággal meg-
állapítható az olykor hiányosan
megmaradt adatokból, itt adom:
Osztályzatai: 1794. július 7.
elementarius (Steph. Czákó az
osztálytanítója): bene, recte,
bene, bene, accurate, bene a je-
gyei. Ő a 11-edik. — 1795. jú-
nius. coniugista (Sam. Üveges
alatt): recte, optime, bene,
recte, bene, recte, laudab., bene
a jegyei. 119 közt 52-edik. —

1796. július 5. grammaticista
(Babarék Pál alatt): bene, be-
ne, bene, bene, recte, bene a je-
gyei. Ő az 54-edik a 160-as osz-
tályban. — 1797. február 5.
syntaxista. Csak két tárgyból
van osztályozva, a catechesisből
(bene), a latinból (eminenter).
A júniusi hiányzik. (Uti alatt?)
— 1798. hiányzik. — 1799. jú-
lius 4. corator. (Gelei alatt?)
Első! 2 praesentanter, 2 bene az
osztályjegye. Ekkor elment Po-
zsonyba (1799—1803-ig ott
volt). Majd 1803. szept. 19-én
subscribált. (And. Fáy, Nob.
Gomba Pesth. 18 éves III. ai N.
T.) = III. éves nem tógás. —
1804—05-ben jogász. Theol.
mor., philos. statist. latin: bene.
Studiis: 1. Moribus: 1. (St.
Tzövek volt a magántanítója.)
S. Kovács alatt. Ius patritum:
bene, Polit.: bene, dogmat.
prob. Studiis: 1. Moribus: 1.
1805-ben 8-szor mulasztotta el
az istentiszteletet, a theológiát
2-szer, bár eminens volt.

G. J.

MAGUNK RÓL

ÉS EMLÉKEINKRŐL

KATONAÉLETEMBŐL. Több mint 40 éve annak, hogy önkénteskedtem a miskolci tizeshonvéd gyalogezredben, amelynek parancsnoka akkor Arnótfalvy István ezredes volt.

Az önkéntesi év vége felé fegyvergyakorlat volt Kassán. Rettenetes harcokat vívtunk a közös 34-esek ellen. A kassai baraktábor volt a szállásunk s a kantin és a kuglizó lettek aztán a béketárgyalások színhelyei.

Egy napon ezredkihálgatásra rendelt Arnótfalvy. Megdöbben-tem. Felségsértést követtem-e el, vagy nemzetgyalázást.

Előálltam kihallgatásra és beálltam a sorba. Jobbra tőlem Marsalkó hadnagy állt, balra Orchváry Aladár szakaszvezető és három cigány. Tagadhatatlan: színekben gazdag quodlibet társaságot hozott össze az ezredes, aki mikor elibünk került, Marsalkó hadnagyot mintha észre sem vette volna, egyenesen felém fordult:

— Önkéntes! Úgy tudom, hogy hegedül és versel.

— Alázatosan jelentem, ezredes úr, én is úgy tudom.

— Nohát nagyon jól van. Holnaptól kezdve ebéd és vacsora közben muzsikálni fog a tisztiegyezredében. A hadnagy úr, meg a cigányok kíséreni fogják. Ne gondolja, hogy ezzel a parancssal tisztjelölti mivoltán csorba esik, mert ebédelni és vacsorázni a tisztiasztalnál fog, a tisztiek társaságában.

— Igenis, ezredes úr.

— Aztán még egyre készüljön el. Három-négy napon belül a táborba érkezik Clair altábornagy úr a feleségével. Állítson össze egy programot, s azon muzsikáljon és szavaljon.

— Akár táncolhatok is, ezredes úr.

— Alrájt. Az altábornagy úrnak igen szép felesége van s azt hiszem ez a körülmény animálni fogja.

Arnótfalvy a cigányokhoz fordult:

— Itt van a szerszámozatok?

— Igenis, ezredes úr.

— Önnek is itt van a brácsája, Olchváry?

— Igenis.

— Rendben van. Vegyük tudomásul, hogy a mai naptól kezdve szolgálatmentességet kaptak. Csak a tisztiélkezdében fognak szolgálatot teljesíteni a muzsikájukkal.

— Igenis, — hangzott a „banda“ alázatos és boldog helyeslése.

Másnap délelőtt 11 órakor a kantin előtt söröztem és sonkasülköt ettem, nem minden malicia nélkül, mert ebben az időben jöttek önkéntes társaim rendszerint a gyakorlatról, s el kellett vonulniok a kantin előtt. Mikor megláttak, a tekintetükkel majd felnyársaltak. Az arcukon por ült, de azon keresztül is látszott, hogy viaszsárgák az irigységtől.

A tisztiélkezdében zengett a magyarnóta, s aztán egy napon megérkeztek Clair öméltóságáék is.

Elszavalltam a tiszteletükre adott vacsora alatt Némethy Géza „Kóbor énekesét“ minden zökkenés nélkül és teljes sikerrel. Aztán muzsikálni kezdtem. Olchváry Aladár kísért brácsán. Egy idegen szerző „Tavaszbredése“ című ábrándját játszottuk. Az ábránd közepén megállt a tudományom, de nem a nyireltyüm. Kínomban dallamot rögtönöztem. A Clairné csudálatosan szép szeme volt-e az oka, vagy a lámpaláz, nem tudom. De aztán sikerült az elveszett fonalat megtalálnom. Rávezetett Olchváry.

Még le sem töröltem homlokomról a verejtéket, mikor hozzámlépett Arnótfalvy ezredes.

— Igen jól játszik, önkéntes, de a darab közepét elsietle. Magam is muzsikálok, ez az észrevételem.

Arnótfalvy ezredes talpig úriember és nagyszerű katona volt, de nem volt muzsikus, mert ha az lett volna, 24 órára lecsukatott volna.

F. A.

AZ ARVIZI HAJÓSOK TARSASAGÁBAN. Ezerkilencszázhuszonegy tavaszán a vörös forradalom gangeszi áradásának maradványán sajkába ültek az árvizi hajósok, hogy a megtépázott és bemocskolt magyar trikolort fertőtlenítsék s az ország szívében -s néhány nagyobb városában meglobogtassák.

Velük tartottam, hogy a magam politikai költészetével segítsé-

gükre legyenek abban az agitációban, melynek célja az alélt nemzeti társadalom felrázása, a keresztény nemzeti gondolat életrekeltése és megszilárdítása volt.

Gróf Andrássy Gyula, Avarffy Elek, Bernolák Nándor, Haller István, Lingauer Albin és Szmracsányi György voltak azok, akiknek társaságában irredenta verseimből mondtam el néhányat a budapesti Máv. Kolónia dísztermében, a szombathelyi kultúrpalotában és a köszegi vár udvarán.

Mécs László, a mai magyar költők lángszavú vezére az irredentaköltészetet lesajnálja. Teheti, de nem tehetné, ha ott lett volna az említett urak társaságában és ebben a társaságban azt a szerepet vállalta volna, melyet én vállaltam. Ellenben megállapíthatta volna, hogy a hallgatóság soraiban a felszabadult nemzeti érzés velt hatalmas lobot, és falat rengel a tetszésnyilvánítás viharzása. Mert nem úgy volt-e, hogy örökünkön oszlozkodó ellenségeink akkoriban az irredenta pissenést is belénk szeretlék volna fojtani?

Eszemágában sincs a dicsekedés, de hogy verseim előadásával akkoriban garmadával arattam a babért, s hogy versenytársam nem igen akadt az országban, az bizonyos. És az is bizonyos, hogy sikereim titka nemcsak előadói képességemben rejlik, de abban is — és főként abban —, hogy a magyar lelkek húrjaira csaptam a nyireltyümmel. Nem én deklamáltam akkor, de a magyar élniakarás és a nemzeti önértzet kiállott, dörgött a pestiek és a dunátúliak fülébe.

Ami sohasem történt meg velem, Szombathelyen verseim előadását nem egyszer szakította félbe a viharos tetszésnyilvánítás. Budapestén a gyűlés befejezése után pesti tanítónók vártak a kijáratnál s előadott versem kéziratát kérték. Nem kaphatták meg, mert az igazolványomon kívül más írás nem volt nálam.

A lángszórás és magvetés időszaka következett ránk a kommun után s vállalt feladatunknak emberül megfeleltünk.

Bizonysága ennek a miskolci városházán jóval előbb lejátszódott felejtethetetlen jelenet.

A Kormányzó Ur Öföméltósága vonult be Miskolcra még akkor mint a nemzeti hadsereg fővezére. Bajusz József árvaszéki elnök a városházán arra kérte, hogy hallgasson meg engem.

— Nem bánom. Eggyel több előadás! hallok, mint amennyire számítottam — hangzott a válasz.

Felálltam s elmondtam „Üzenet túlról“ című versemet.

A Főméltóságú Úr hozzám lépett, kezét nyujtotta s a következőket mondta:

— Polgármester úr, tegnapelőtt rendeztek a tiszteletemre Budapesten egy előadást, melyen Bakó László, a Nemzeti Színház örökös tagja szavalt, de sem az általa előadott vers, sem maga az előadás nem közelítette meg azt, amit most öntől hallottam. Az Isten tartsa meg a haza javára.

Erre az elismerére mindhalálig büszke leszek.

Szellemi életünk legújabbkori zászlóhordozóival pedig nem vitázom, nem is mérem magamat hozzájuk. És nem is irigylem őket. Én a magam írói tiszteletdíját még elcsendesülésem előtt megkaptam a legelső magyar ember kézszorításában.

F. A.

A FÁY ANDRÁS TÁRSASÁG

ÉLETE

TB. ELNÖKEINK GYASZA.

Harsányi Zsolt szeptemberben, Mécs László november elején vesztették el édesanyjukat.

Férfikorban nagy veszteség a fiúnak, ha szeretett és szerető édeanyját veszti el. Tb. elnökeink pedig rajongásig szerették édesanyjukat s ennél a szeretetnél életük eddigi folyamán csak egy szeretetet éreztek odaadóbbnak, hűségesebbnek: az édesanyjuk irántuk táplált szeretetét. Azért nagy és pótolhatatlan a veszteségük.

Költők mind a ketten, s a költő szívéen mélyebb sebet üt az ilyen veszteség, mint más szürke halandóén. De mert költők, vigasztalást találnak majd abban a munkában, melyet a szépségek eszményi országában vállaltak s amelybe úgy temetkeznek el a magányosság óráiban, mint valamikor édesanyjuk ölébe.

Ez a gyönyörű munka meg fogja hozni nekik a lelki megnyugvást, amit szívből kíván nekik Társaságunk minden tagja.

ZEMPLÉNI ÍRÓK ÉS KÖLTŐK MŰVEIT KÉRJÜK KÖNYV- ÉS KÉZIRATTARUNK SZÁMÁRA.

Folyóiratunk 1942 szeptember havi számában közöltük az elhalt zempléni írók, költők és zeneszerzők emlékezetből összeállított névsorát. A közölt névsort kiegészítjük az elhalt zempléni írók, költők és művészek alábbi névsorával s kérünk mindenkit, akinek kezébe kerül folyóiratunk, s esetleg birtokában van az alábbi szerzők műveiből valamelyik, *engedje át ingyen vagy méltányos áron a Fáy András Társaság könyvtárának.*

Elhalt zempléni írók, költők és művészek: Id. Mitrovics Gyula, sz. Sárospatak. Szinyei Gerzson, sz. Luka. Rozgonyi József, sz. Tolcsva. L. Liszkay Sámuel, sz. Magyarizsép. Szemere Miklós, sz. Laszlóc. Miskolczi Pál, sz. Sárospatak. Paszlavszky Sándor, sz. De-

regnyő. Réz László, sz. Sátoraljaujhely. Nátafalussy Kornél, sz. Lelesz. Nemes József, sz. Töketeres. Roskovics Ignác, sz. Tokaj. Barthos János, sz. Sátoraljaujhely. Bodrogi (Tulcsik) Gyula, sz. Sátoraljaujhely. Ernszt Ernő János, sz. Tokaj. Gulhi Soma, sz. Tállya. Kemechey Jenő, sz. Királyhermec. Kiss Endre, sz. Sárospatak. Marikovszky Gábor, sz. Szerencs. Szabó Endre, sz. Nagytornyos. Szalay Károly, sz. Sárospatak. Ungvárnémeti Tóth László, sz. Kistokaj. Zempléni (Imrey) Árpád, sz. Tállya. Gróf Zichy Géza, sz. Székely. Erdélyi Pál, sz. Sárospatak. Galgóczy Gábor, sz. Tállya. Ihnátkó György, sz. Nagymihály. Kazinczy Gábor, sz. Berettyó. Lónyay Jánosné, sz. Deregyő. Palugyay Imre, sz. Mád. Bárány Dercsényi János Lajos, sz. Homonna. Horkay Antal, sz. Kak. Peregriny Elek, sz. Gálszécs. Széchy Imre, sz. Sárospatak. Matolay Viktor, sz. Sátoraljaujhely. Geőcze Sarolta, sz. Bacska. Paulay Ede, sz. Tokaj. Gróf Dessewffy Aurél, sz. Nagymihály. Gonda László, sz. Olaszliszka. Gracza György, sz. Véhéc. Hrabovszky Lajos, sz. Sátoraljaujhely. Zempléni P. Gyula, sz. Tállya.

KÖNYVTARUNK ALLOMÁNYANAK GYARAPODÁSA.

Az utóbbi időben a következő kiadványokkal szaporodott:

Almássy György: Fáy András a magyar józanság nevelője. Hét fejezetből álló Fáy-tanulmány. 1943. Szerző adománya. *Orbán István*: Marosvásárhelye öföldrajza. Sárospatak, 1943. Szerző adománya. *Frankenburg Irodalmi Kör* évkönyve: Soproni Helikon. 1943. *A Bessenyei-Társaság* évkönyve: Szabolcsi Szemle. 1943. *A kassai Kazinczy Társaság Új Magyar Museum* című tudományos, irodalmi és művészeti szemléje. Öt kötet. 1942—43. *Magyar Műzsza Irod. Társaság* folyirata: Magyar Műzsza. Nyolc kötet. 1943. A V. K. M. előfizetése. *Rákosi Jenő* és munkatársai: Zemplén vármegye monográfiája. Elnökünk adománya.

RENDES TAGJAINKHOZ.

Társaságunk rendes tagjai közül senki sem tetszeleghet magának abban, hogy megválasztása alkalmával dekoratív szerepet szántunk neki.

Annakidején, mikor a zemplénieknek tekinthető írókat és művészeket Társaságunk tb. és r. tagjai közé választottuk, külön értesítést nem állt módunkban szétküldeni. Szegények voltunk és va-

gyunk. Az volt a tervünk, hogy mihelyt elkészül a *tagsági oklevél*, valamennyiüknek megküldjük. Nem mi vagyunk az okai, hogy a nyomódúc eddig kiönthető nem volt. A Zempléni Fáklyát azonban, amelyből r. tagjaink tudomást vehettek megválasztásukról, mindnyájuk címére megküldöttük.

Nem kutatjuk, hogy a botjára támaszkodó közöny vagy kényelemszeretet oka-e annak, hogy a Zempléni Fáklyát író társainknak csak egy töredéke támogatja írásaival, vagy az ok éppen a mi szegénységünkben keresendő, de a passzív magatartást nem helyeselhetjük és meg nem érdemeljük.

Alakuló közgyűlésünk és választmányunk több mint 50 rendes tagot választott. Folyóiratunk e számában, mint az irodalmi évet megnyitó mindegyik számban közöljük a névsorukat. Ebben a névsorban megjelölt író társaink közül 21-en életjelt sem adtak magukról. Nem küldenek a Zempléni Fáklya számára egy sort sem, nem nyertek meg egy árva lelket sem, hogy törzstagjaink sorába lépjen. E helyen vagy az előbbi, vagy az utóbbi értelemben vett s eddig sajnálattal nélkülözött támogatást kérjük. Ha 1943. év végéig közreműködésükkel sem folyóiratunk kéziratos anyagát, sem törzstagjaink számát (legalább eggyel) nem szaporítják, sajnálattal közöljük, hogy r. tagjaink sorából törölni fognak s a Z. F. címükre való küldését beszüntetjük.

Sz. b.

A FAY ANDRAS TARSASAG ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA:

Tiszteletbeli elnökök: Harsányi Zsolt, Mécs László.

Elnök: Farkas Andor.

Alelnökök: György Antal, Mosolygó József.

Főtitkár: Marton László.

Titkár: Hegedüs Imre.

Pénztárnok: Scholtz Jenő.

Ellenőr: Lakárdy Albert.

Vagyonkezelő: Orsz. Közp. Hitelszövetkezet.

Jogtanácsos: vitéz Bálint Zoltán dr.

TAGJAI:

Alapító tagok:

Özv. Zoltán Béláné Fáy Margit (Budapest), komoróczy Bencsik Béla (Rad), Preszly Elemér (Budapest), Törs Tibor (Budapest).

Tiszteletbeli tagok:

Id. Ambrózy Ágoston (Budapest), Boruth Andor (Tátra-Szép-lak), Emödy László (Budapest), Mtirovics Gyula (Debrecen), Neve-lős Gyula (Budapest), Novák Sándor (Sárospatak), Sebeők Sára (Budapest), Sőregli János (Debrecen), Zsoldos Benő (Budapest).

Rendes tagok:

Ifj. Ambrózy Ágoston (Budapest), Balogh István (Szerencs), Bálint József (Sárospatak), Benke Kálmán (Ond), Bogay Kálmán (Sátoraljaujhely), Buzinkayné Oláh Rózi (Budapest), ifj. Cornides Albertné (Szerencs), Dienes Adorján (Sátoraljaujhely), Dragorits Eugénia (Hajduhadház), Emödy Zoltán (Budapest), Farkas Andor (Taktaszada), Farkas Dezső (Karcag), Farkass Endre (Királyhel-mec), Farkas Eszter (Budapest), Fery Antal (Budapest), Gál Ferenc (Kassa), Gulyás József (Sárospatak), György Antal (Szerencs), Győry Kálmán (Erdőhorváti), Hegedüs Imre (Szerencs), Horváth József (Budapest), Iván Szilárd (Nagybánya), vívő Juhász Jenő (Budapest), Kántor Mihály (Cigánd), Hegyaljai Kiss Géza (Debre-cen), Klacskó Béla (Sárospatak), Kolozs Richard (Sárospatak), A. Lévy Adél (Sátoraljaujhely), Lőrinczy Gyárfás Jenő (Sátoraljauj-hely), Lukács József (Sátoraljaujhely), Maller Sándor (Sárospatak), Marton János (Sárospatak), Marton László (Szerencs), Máriássyné Szemere Katinka (Gomba), Meczner Tibor (Sátoraljaujhely), Mók Ferencné (Budapest), Molnár Gyuláné (Sátoraljaujhely), Mosolygó József (Tokaj), b. Nagy Béla (Budapest), Nagy Miklós (Budapest), Némethy Ella (Budapest), G. Novák Ica (Budapest), Novák István (Debrecen), Novák József (Nagyszőlös), Oláh György (Budapest), Orbán István (Sárospatak), Ölbey Irén (Pestszentkereszt), Pásztor Zoltán (Budapest), Pekáry Margit (Budapest), Petrasovszky Manó (Sátoraljaujhely), Pintér Jenő (Budapest), Pólónyi Géza (Buda-pest), Pongrácz Kálmán (Budapest), Rab Gusztáv (Budapest), Sá-ray Béláné (Szerencs), Scholtz Jenő (Szerencs), Sebeők Márta (Bu-dapest), Szabó Ernő (Sárospatak), Szabó Ernőné (Sárospatak), Sza-bó Ferenc (Makkoshotyka), Szabó Zoltán (Sárospatak), Szányi Ala-dár (Budapest), Szirmay Sándorné (Tállya), Tárczy Árpád (Sáros-patak), Tencsák Tibor (Tokaj), b. Tóth István (Szerencs), Trócsá-nyi Zoltán (Budapest), Wángerné Risdorfer Elza (Budapest), Win-

disgraetz Lajos hercek (Sárospatak), Zombory Andor (Megyaszó), Zsiros József (Sárospatak), Zsuffa Tibor (Sárospatak).

Levelező tagok:

Fáy Loránt (Makó), Kozma János Miskolc), Trócsányi György (Budapest).

Kültagok:

Meilinger Dezső (Miskolc), Mészáros Pál (Rákosliget), Sásdyné Schack Manka (Budapest), Simkó Gusztáv (Kassa), annál a szerzőtársi viszonynál fogva, melyben elnökünkkel vannak, születési helyükre és állandó lekhelyükre való tekintet nélkül, alapszabályaink értelmében.

Rendes tagjaink sorából töröltettek: Bathó János és Szabó Gábor, mert elköltözésük következtében zemplénieknek többé nem tekinthetők.

A Fáy András Társaság alakulási éve 1941.

Székhelye: Szerencs.

A FAY ANDRAS TARSASAG ÚJABB TÖRZSTAGJAI:

Árva József polg. isk. tanár (Tokaj), Czajlik Ferenc m. kir. vám-
szaki főtanácsos (Budapest), Dorosmai János Gyvesz. főfelügyelő
(Sopron), Egey Antal képezd. igazgató (Sárospatak), Hajts Géza cu-
korgyári főpénztárnok (Szerencs), Kir. Magy. Egyetemi Nyomda
(Budapest), Lehoczky Endréné (Sárospatak), dr Mitrovics Tibor
fb. vm. főügyész (Debrecen), Pesti Hazai Első Takarékpénztár-
Egyesület titkársága (Budapest), Rimaszombathy Lajos malomtulaj-
donos (Szerencs), Stépán Gézáné (Sárospatak).

A szerkesztőbizottság elnöke:

FARKAS ANDOR.

A bizottság tagjai:

MOSOLYÓ JÓZSEF, MARTON LÁSZLÓ, ZOMBORY ANDOR.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **FARKAS ANDOR.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **TAKTASZADA.**

Nyomatott: Ludvig István könyvnyomdájában Miskolc, Rákóczi-utca 18. Tel.: 18—69.

Zempléni Fáklya

a Fáy András Társaság kiadásában jelenik meg. — Minden cikkért írója felel. — A folyóiratot a társaság törzstagjai tagilletményként kapják, az évi 6 pengő tagsági díj befizetése ellenében.

Megjelenik: október, január, április és június hónapokban.

E szám az 1943—44. irodalmi év első száma. A harmadik évi 6 pengő törzstagdíj esedékessé vált.

Csekk-számla: 8.277.

A Z. F. III. évf. 1. számának az irodalmi év első hónapjában, októberben kellett volna megjelenennie. Nem rajtunk mult, hogy nem lehattünk pontosak. A mi pontosságunk attól függ, hogy törzstagjaink pontosak-e, ezt pedig, úgylátszik, hiába reméljük, mert 2/3 részük sürgetésünkre idáig hallgatással felelt s vannak köztük olyanok is, akik belépésük óta nem juttattak el hozzánk egy árva fillért sem. Ez a takarékoság nem országépítés, de ennek talán épp az ellenkezője.

Azoknak a törzstagjainknak, akik hűséggel kilatlanak mellettünk s pontosságukkal hozzájárultak ahhoz, hogy a harmadik irodalmi év kapujáig eljuthassunk, e helyről hálás köszönetet mondunk.

